

УДК 339.564:636.32(477)

**І.І. ІБАТУЛЛІН, доктор сільськогосподарських наук,
професор, академік НААН, віце-президент**

Національної академії аграрних наук України

В.О. ПАБАТ, доктор сільськогосподарських наук, професор,

заступник директора ННІ післядипломної освіти НУБіП України

**В.М. ТУРИНСЬКИЙ, доктор сільськогосподарських наук, професор
Національний університет біоресурсів і природокористування України**

Стан і шляхи підвищення експортного потенціалу галузі вівчарства України

Постановка проблеми. Сільське господарство світу взагалі, а особливо в бідних країнах із низьким прибутком, є найважливішою складовою економіки і забезпечує понад 30-50% внутрішнього валового продукту. Тому головним завданням розвитку АПК України є саме формування його конкурентоспроможності, що сприятиме розв'язанню соціальних та економічних проблем, гарантованої продовольчої безпеки нашої країни й постійного нарощування експортного потенціалу продукції рослинництва і тваринництва для споживачів світу.

Вівчарство – одна з важливих галузей світового продуктивного тваринництва, від якого національне господарство одержує різноманітну сировину, а споживачі – дієтичну продукцію: ягнятину та баранину, молоко, сири і бринзу, а також вовну, овчини, смушки, шкірсировину, вироби з яких не мають аналогів за гігієнічними та цілющими властивостями. Від вівчарства одержують 13 видів продукції, тоді як від великої рогатої худоби – 8, свиней – лише 4. За кількістю сільськогосподарських тварин у світі вівці знаходяться на другому місці. Їхнє поголів'я становить 1,1 млрд гол., великої рогатої худоби – 1,39, свиней – 0,98 млрд гол. За останні 20 років поголів'я овець збільшується в Азії та Африці, де знаходиться 62,3%

від усіх овець світу, тоді як в Європі – лише 12%. Найбільше поголів'я овець нині в Китаї – 172 млн гол. (15,5% світового поголів'я), Австралії – 100,0, Індії – 64,3 млн гол. Серед Європейських країн лідерами за поголів'ям овець є Великобританія – 33,5 млн гол., Іспанія – 21,8 і Греція – 8,8 млн гол.

Зниження виробництва продукції вівчарства в Україні – це наслідок неповного використання генетичного потенціалу овець перспективних напрямів продуктивності, недостатнього селекційного, технологічного й технічного забезпечення галузі, особливо на невеликих вівцефермах. Недостатньо уваги приділяється організаційно-економічним заходам, залученню інвестицій, створенню інтегрованих формувань, сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та кластерів, організації ринку продукції вівчарства та відстоювання інтересів товаровиробників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зауважимо, що останніми роками в Україні у цій галузі нагромадилися економічні й технологічні проблеми, розв'язання яких є необхідною умовою виведення вівчарства на рівень конкурентоспроможності [4–6,8–10,12]. Найбільш визначними розробками щодо розв'язання проблем розвитку галузі з метою підвищення її ефективності в сучасних ринкових умовах є наукові публікації зарубіжних і вітчизняних учених, серед

яких: С.А. Данкверт [1], В.А. Мороз [5], В.Я. Месель-Веселяк [2], І.І. Ібатуллін [3], В.О. Пабат [7,10], П.І. Польська [4], О.Д. Горлова [8], В.І. Похил [9], Д.Т. Віннічук [7], М.В. Штомпель [11].

Проте очевидно, що комплексна система відродження та розвитку галузі має ґрунтуватися на докорінному підвищенні технологічного рівня виробництва первинної обробки й поглибленої переробки продукції, ефективному використанні генетичного потенціалу перспективних генотипів овець, вітчизняної і світової селекції при повній взаємодії державної регуляторної політики.

Мета статті – проаналізувати динаміку розвитку галузі вівчарства в Україні за останні 180 років, встановити причини злетів та падінь, визначити перспективні напрями продуктивності в нинішніх умовах ринку, дати технологічну оцінку економічної ефективності використання спеціалізованих м'ясних, молочних і багатоплідних порід овець вітчизняної й зарубіжної селекції у формуванні конкурентоспроможного виробництва продукції вівчарства. Обґрунтувати державну регуляторну політику для значного підвищення експортного потенціалу галузі вівчарства України.

Виклад основних результатів дослідження. Незважаючи на те, що починаючи з

1990 року поголів'я овець у світі скоротилося (на 0,9%), виробництво баранини зросло на 12%, овечого молока – на 11,5%, але виробництво вовни скоротилося на 33,3% (рис.1).

Лідерами з виробництва баранини є Китай, Австралія, Нова Зеландія – відповідно 29,2, 7,1, 6,4% до світового виробництва. Експортують баранину Нова Зеландія, Австралія, Великобританія. Головні імпортери баранини у світі – Франція, Великобританія, США, Китай, Саудівська Аравія та Німеччина. Головними експортерами живих овець є Австралія, Сирія, Румунія, а імпортерами – Саудівська Аравія, Італія, Кувейт.

Європа щорічно імпортує понад 450 тис. т баранини, Азія – 270–300 тис. т. Баланс торгівлі бараниною в Азії становить + 240 тис. т, у Європі +225 тис. т на користь імпорту.

Основними виробниками овечого молока є Китай, Сирія, Греція, Туреччина, Румунія. Лідерами із надою на вівцематку є Австрія, Швейцарія, Франція, Іспанія – відповідно 392, 358, 209, 200,1 л за лактацію. Європа виробляє понад 55% і Азія – 37,8% сирів з овечого молока, а кращі виробники таких елітних сирів – це Франція, Італія, Англія, Португалія, Іспанія.

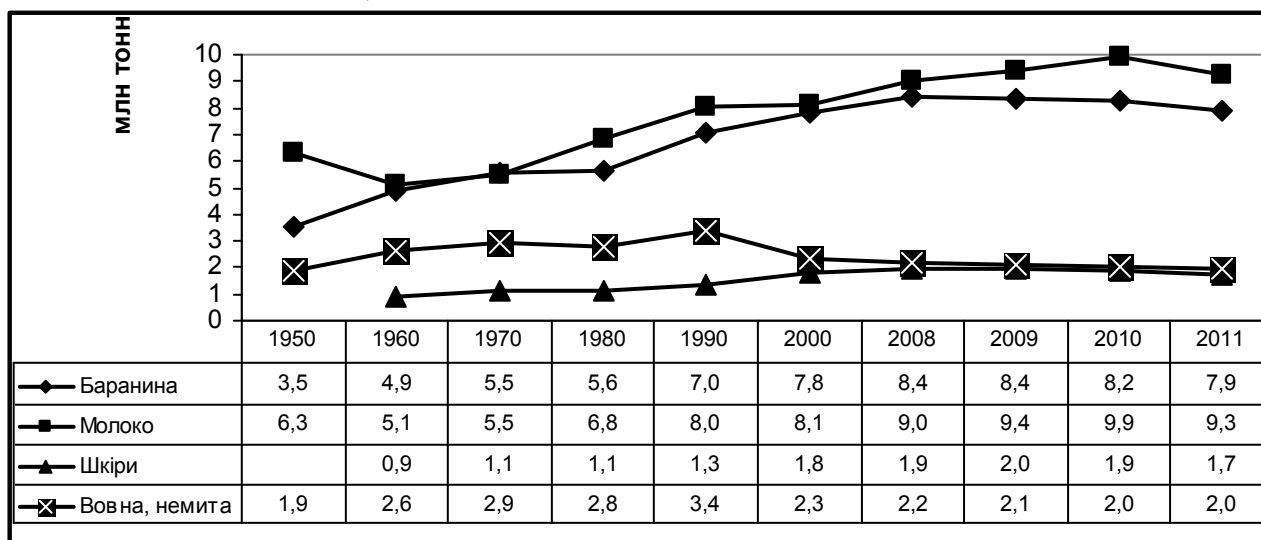

Рис. 1. Виробництво продукції вівчарства у світі

Джерело: [1, 12, 13, 15].

Країни, що входять у число світових лідерів з виробництва вовни, – Австралія, Китай, Нова Зеландія, Великобританія, а за настригами вовни на 1 вівцю першість за-

ймають Нова Зеландія, Аргентина, Уругвай, Австралія – по 5,4; 4,8; 4,3 і 4,1 кг на рік відповідно.

Аналізуючи динаміку світового виробництва та споживання продукції вівчарства слід зазначити, що у найближчі 20 років, незважаючи на стабільну тенденцію до зростання світового виробництва баранини й овечого молока за рахунок лише підвищення продуктивності тварин, спостерігатиметься постійний дефіцит на ринку баранини, овечого молока та вовни в межах 60-70% до існуючих гігієнічних норм споживання. Тобто стабільний попит на продукцію вівчарства, враховуючи постійне зростання населення на Землі, й визначатиме необхідність інвестування, гарантований збут і високу економічну ефективність даної галузі тваринництва, якщо розумно використати унікальні можливості нашої країни.

Аналізуючи динаміку розвитку вівчарства в Україні більше як за 300 років (1750-2012 рр.) слід зазначити, що ця галузь багато разів проходила тернистий шлях становлення, розквіту та занепаду залежно від економічної й політичної ситуації в державі, стану внутрішньої та зовнішньої торгівлі продукцією вівчарства, особистої матеріальної вигоди фабрикантів, поміщиків, вівчарів від розведення овець, в основному вовнового напрямку продуктивності.

Характеризуючи динаміку поголів'я овець (рис. 2) очевидно, що найнегативніше за три століття на цю галузь впливали Перша і Друга світові війни (1910-1914 та 1941-

1945 рр.), важкі часи голодомору (1933-1935 рр.) та невиправдана повільна реакція на зміну пріоритетів на ринку продукції вівчарства (1993-2012 рр.).

Найбільше зростання поголів'я овець у Малоросії – Україні спостерігалось в 1865, 1918, 1941 і 1960-1992 роках у межах 7-10 млн гол. Максимальна кількість овець (10,6 млн гол.) була в Україні в 1962 році, а виробництво вовни сягало 30,9 тис. т. За поголів'ям овець, обсягами виробництва вовни у 80-ті, 90-ті роки Україна посідала четверте місце серед країн колишнього СРСР, поступаючись Російській Федерації, Казахстану й Киргизії. Найвища щільність поголів'я овець на той період була в Закарпатській, Херсонській, Кримській та Одеській областях (понад 50 гол. на 100 га сільгоспугідь).

Незважаючи на свою унікальність, вівчарство – традиційна в Україні галузь – зазнало найбільших втрат протягом останніх 20 років і знаходиться у глибокій фінансово-економічній кризі. Невиправдано (8-10 разів) скоротилося поголів'я овець, особливо у громадському секторі, відповідно – й обсяги виробництва продукції вівчарства: вовни, баранини та молока (рис. 3). Галузь із високо-рентабельної (64,2% у 1991 р. 109,5% – 1992 р.) із 1995 року перетворилась у глибоко збиткову (– 55-65%), про що показують дані рисунка 4.

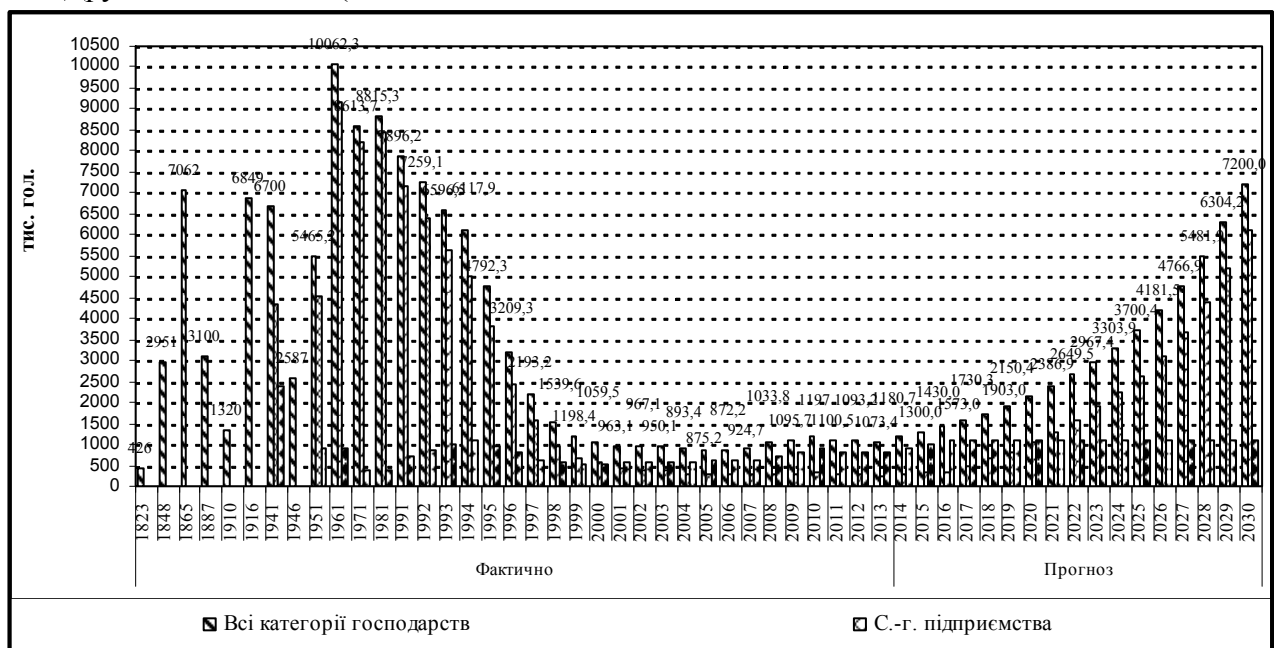

Рис. 2. Кількість овець за формами господарювання

Джерело: Власні дослідження.

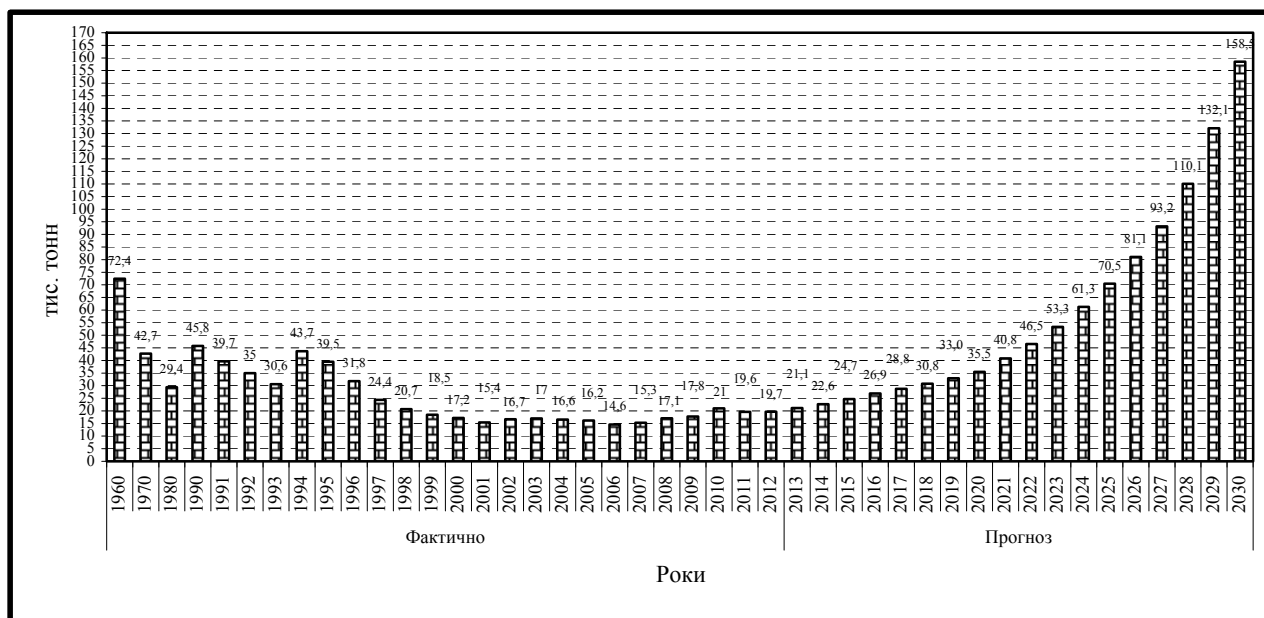

Рис. 3. Динаміка виробництва баранини (в усіх категоріях господарств), тис. т

Джерело: Власні дослідження.

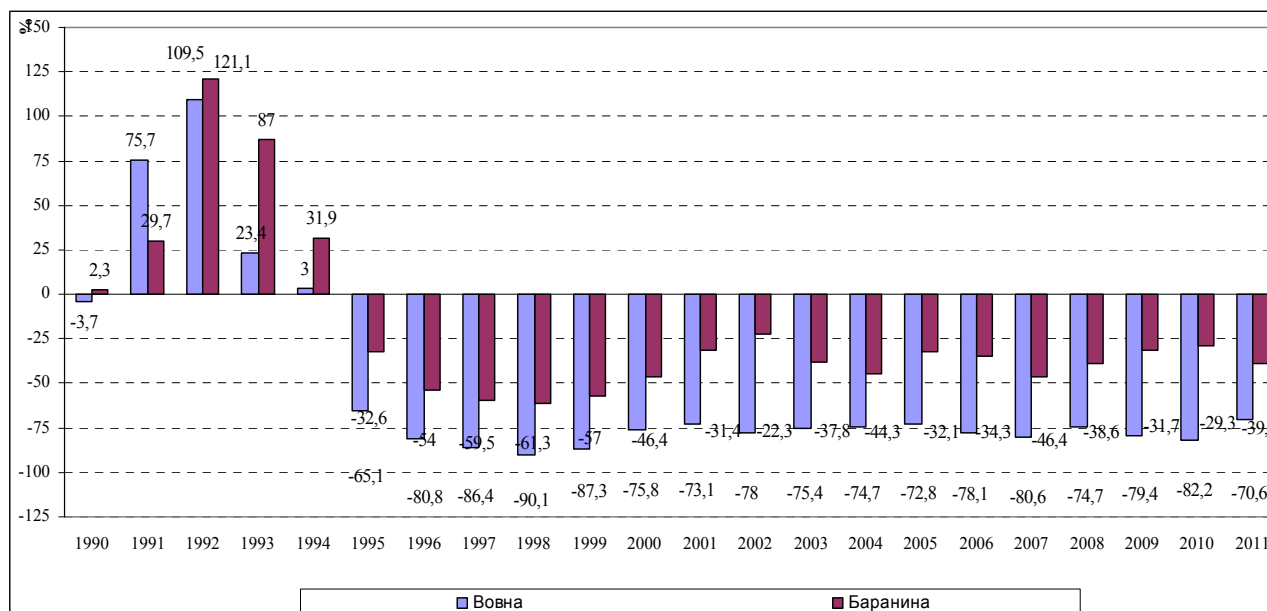

Рис. 4. Рівень рентабельності виробництва продукції вівчарства, %

Джерело: Власні розрахунки.

Такий стан є наслідком неповного використання вітчизняного та світового генетичного потенціалу овець перспективних (м'ясного, молочного й багатоплідного) напрямів продуктивності, недостатнього селекційного, технологічного і технічного забезпечення галузі, особливо на невеликих фермах, нехтування вже розробленими методами й способами відтворення, вирощування здорового молодняка, інтенсивної відгодівлі ягнят, машинного доїння овець та поглибленої переробки овечого молока, швидкісного

стриження, первинної обробки і переробки вовни у конкурентоспроможні вироби.

Крім того, з 2011 року припинена повністю державна фінансова підтримка галузі, багато проблем у забезпеченні пасовищами та сіножатями, недостатньо приділяється уваги організаційно-економічним заходам, залученню інвестицій, створенню інтегрованих формувань, організації ринку продукції вівчарства, сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів і відстоювання інте-

ресів товаровиробників через відповідні об'єднання й асоціації.

Але унікальні природо-кліматичні ресурси, які нині майже не використовуються в Україні, з одного боку, стабільний платоспроможний попит на живих і забійних м'ясних овець на світовому ринку та необхідність підвищення сільськогосподарського експортного потенціалу з іншого, потребують підготовки й реалізації комплексу дієвих заходів щодо розвитку саме вівчарства, якому порівняно з іншими галузями тваринництва потрібно менше фінансових і матеріальних ресурсів на умовну одиницю експортного сільськогосподарського продукту, виходячи з величини очікуваної валютної виручки.

Отже, на даному етапі розвитку нагальною потребою є використання понад сторічного досвіду Асканії-Нова, де наука головним чином розвивалася на принципі прогресивної класичної зоотехнії при безпосередній участі академіка М.Ф. Іванова та його послідовників, а також новаторських ідей генетиків на чолі з О.С. Серебровським, винахідників і першовідкривачів біотехнології прискореного відтворення (Іванов І.І., Завадовський М.М., Мілованов В.К., Смірнов І.В.). У результаті плідної й довготривалої праці були створені асканійські тонкорунна, м'ясо-вовнова та каракульська породи овець, генетику яких використовували для поліпшення існуючих і виведення понад 60 порід та типів на теренах колишнього СРСР і країн східної Європи й Азії.

Саме в історичному і сучасному аспектах Інститут тваринництва степових районів ім. М.Ф. Іванова "Асканія-Нова" – Національний селекційно-генетичний центр з вівчарства – єдина в Україні науково-дослідна установа, яка координує та проводить комплексні наукові дослідження з проблем галузі й несе відповідальність за формування наукової політики у ній.

Науковцями і виробничниками розроблена система селекційно-технологічних та організаційно-економічних заходів щодо формування конкурентоспроможної галузі вівчарства й програма розвитку до 2020 року,

схвалена Президією НААН і затверджена Науково-технічною радою Міністерства аграрної політики та продовольства України.

Ця комплексна система відродження й розвитку галузі ґрунтується на докорінному підвищенні технологічного рівня виробництва і переробки, ефективного використання генетичного потенціалу перспективних генотипів овець асканійської та світової селекції і повній взаємодії всіх її ключових ланок (рис. 5):

Національного наукового селекційно-генетичного центру з вівчарства;

суб'єктів плеємної справи з вівчарства;

асоціації вівчарів та козівників України;

мережі високотехнологічних модулів плеємних і товарних господарств перспективних напрямів продуктивності (м'ясний, молочний, багатоплідний) для всіх природно-кліматичних зон України (Степ, Лісостеп, Полісся, Карпати);

інтегрованих переробних та сервісних підприємств із первинної й поглибленої переробки продукції за участю її товаровиробників;

системи формування експортного потенціалу, ринку плеємної і товарної продукції;

ефективних механізмів державної підтримки галузі, інвестиційної та інноваційної політики.

Національним селекційно-генетичним центром з вівчарства "Асканія-Нова" спільно з НУБІП України розроблено проект створення нового багатоплідного, високомолочного типу каракульських овець із бажаним типом каракулю, підвищеною багатоплідністю (200-220%), молочністю 250-300 л і добре адаптованого до природно-кліматичних умов степової зони України.

Таким чином, уперше в Україні крім класичних селекційних прийомів буде розроблено, відпрацьовано та запроваджено в практику вівчарства систему прискореної селекції за генетичними показниками (MAS), яка нині в переважній більшості країн із розвиненим тваринництвом є пріоритетним, перспективним напрямом селекційно-плеємної роботи.

Рис. 5. Структурна схема формування конкурентоспроможного виробництва продукції вівчарства в Україні

Джерело: Власні дослідження.

Пріоритет створення вітчизняних порід овець зумовлений також жорсткими міжнародними вимогами згідно з Нагойським протоколом (10-та нарада Сторін Конвенції про біологічне різноманіття, 29.10.2010 р., Японія) про доступ до генетичних ресурсів і спільне одержання на однаковій основі вигід, пов'язаних із використанням генетичного надбання, який підписала Україна 31 жовтня 2011 року (уповноважений від України міністр екології та природних ресурсів). Неправомірне використання тварин, закуплених за кордоном, може призвести до відповідальності за міжнародним законодавством. Отже, очікуване реальне обмеження використання імпортової генетики й спонукає нас до створення вітчизняних порід і типів овець перспективних напрямів продуктивності.

Розрахунковий та практичний економічний ефект від запровадження запропонованих наукових селекційних проектів і програм очевидний: у 3-4 рази буде скорочений час на створення високоцінних генотипів овець із запланованими бажаними господарсько-корисними ознаками для розведення їх у племінних заводах, племрепродукторах та високотехнологічних вівчарських комплексах і фермах від 50 до 50 тис. гол. у Степу, Лісостепу, Поліській та гірській зонах України.

Безперечно, враховуючи державне значення й вагомість фундаментальних і прикладних досліджень, пов'язаних з удосконаленням існуючих та виведенням нових порід і типів світового рівня необхідно значно поліпшити бюджетне фінансування Національного наукового селекційно-генетичного центру з вівчарства «Асканія Нова» та відповідних співвиконавців даної важливої наукової роботи.

У результаті будуть розгорнуті дослідження з розробки методів реконструкцій геному вівці з метою формування організмів, здатних до підвищеної біоконверсії, перетворення кормового білка в тканини свого тіла; виведення ліній і порід із принципово новими параметрами продуктивних ознак.

Наукове забезпечення галузі вівчарства на нинішній час і на перспективу необхідно будувати, виходячи з концепції безальтернативності його продукції з унікальними властивостями щодо потреб людини, які можуть бути посилені й модифіковані як у традиційному спектрі, так і в нових ракурсах одержання.

Наукове забезпечення галузі вівчарства на нинішній час і на перспективу необхідно будувати, виходячи з концепції безальтернативності його продукції з унікальними властивостями щодо потреб людини, які можуть бути посилені й модифіковані як у традиційному спектрі, так і в нових ракурсах одержання.

жання певних речовин для харчової та фармакологічної промисловості.

Враховуючи понад 300-річний досвід формування нового мериносового вівчарства в Малоросії – Україні селекціонери і практики використовували генофонд зарубіжної селекції для масової метизації грубововнових овець із тонкорунними баранами, вживалися екстрені заходи щодо відродження вівчарства в історичних кризових ситуаціях, створювалися племрозплідники, відкривалися вищі школи бонітерів, спеціальні науководослідні інститути – у Ставрополі й Асканії-Нова, факультети по вівчарству і каракулівництву, акціонерні товариства «Овцевод», «Вовна» із планової заготівлі вовни для потреб легкої промисловості та спецспоживачів вовняного речового майна.

Після громадянської війни й голоду (1920-1921 рр.) для збільшення племінної бази та поліпшення товарного вівчарства з 1926 по 1931 рік у СРСР було завезено з Німеччини, Північної й Південної Америки, Англії та Австралії 151 833 високоцінних племінних баранів і маток зарубіжних порід: прекос, шропшир, рамбульє, австралійських та аргентинських мериносів, лінкольнів, гемпширів, ромні-маршів й інших. Після Великої Вітчизняної війни колекційні стада високоцінної зарубіжної селекції поповнювались австралійськими мериносами, новозеландськими кориделями, суффольками та оксфордаунами, які були досить ефективно використані в удосконаленні існуючих і виведенні 10 нових порід та типів овець асканійської селекції в Україні.

Австралійські мериноси, наприклад, відіграли неоціненну роль у розвитку тонко-

рунного вівчарства Росії. Лише з 1980 по 1990 рік австралійськими баранами було запліднено близько 2,5 млн вівцематок і одержано більше 30 млн різної кровності й у результаті створено чотири внутрішньопородних типи та 16 заводських ліній світового рівня даного напрямку продуктивності.

А в нинішніх економічних умовах, що склалися на світовому ринку продовольства, подолання збитковості, рентабельне виробництво вівчарської продукції досягається за рахунок підвищення, передусім, м'ясної та молочної продуктивності овець, скоростиглості й багатоплідності.

Для прискореного формування масиву перспективних спеціалізованих нових напрямів продуктивності (м'ясний, молочний, багатоплідний) в Україні розроблено програму селекції, розпочато роботу щодо імпорту ефективного використання найкращої генетики порід світової селекції, що характеризується рекордними показниками вовнової, молочної, м'ясної продуктивності, багатоплідністю та скоростиглістю, визначено породний склад і мінімальну потребу в імпорті баранів-плідників, маточного поголів'я, сперми й ембріонів (табл. 1).

Розроблено концепцію, проектні та технологічні рішення, розпочато роботу щодо створення й формування мережі високотехнологічних модулів племінних і товарних вівцеферм із розведення відповідних порід овець різних напрямів продуктивності цілого номенклатурного ряду та розмірів (на 10 000, 5 000, 2 500, 1 500, 1 000, 500, 250, 100, 50, вівцематок на 25 і 50 тис. відгодівельного поголів'я) для всіх природно-кліматичних зон України (табл. 2).

1. Характеристика перспективних для України порід овець різних напрямів продуктивності

Показник	Напрям продуктивності												
	вовновий		м'ясний					молочний				багатоплідний	
	Порода												
	Австралийський меринос	Мериноландшаф	Тексель	Шароле	Суфольк	Олібс	Бергшаф	Лаконе	Східно-фрїзька	Авассі	Ассаф	Романівська	Фінський ландрас
Жива маса баранів, кг	70-95	125-160	115-145	110-140	120-160	110-140	90-120	90-100	110-130	80-100	80-100	65-90	80-90
Жива маса вівцематок, кг	40-50	75-90	70-100	80-110	80-100	80-110	75-85	70-75	70-100	60-75	60-70	45-50	55-70

Продовження табл. 1

Настриг вовни на вівцю, кг	4-5 9-10	4-5 6,5-7	3,5-4,5 4-5	1,5 2-2,5	3,5-4 4-6	15 2-2,5	4-6 6-8	1 1,5	4-4,5 5-7	2,5-3 3-3,5	3,5-4 4-5	1,5 2	2-2,5 3-4
Середньодобовий приріст ягнят, кг		400	450	450	500	450	300	280-300	250-350	250-300	250-300	150-200	200
Надій молока, кг		-	-	-	-	-	-	400-700	400-600	300-750	400-800	-	-
Багатоплідність, %	100-110	215	170-190	180-200	150-200	180-200	170-250	165-170	200-300	150-170	160-180	250-300	250-300
Скоростиглість, вік першого парування, міс.	10-12	10-12	9-10	10-12	9-10	10-12	9-10	10-12	10-12	9-10	9-10	9-10	7-8
Поліестричність	сез.	асез.	сез.	сез.	сез.	сез.	асез.	сез.	сез.	асез.	сез.	полі-естр.	полі-естр.

Джерело: Власні дослідження.

2. Мінімальна потреба модульних високотехнологічних племінних і товарних вівцеферм різних напрямів продуктивності для всіх природно-кліматичних зон України

		Степ		Лісостеп		Полісся		Гірська		Усього	
		Кількість ферм	Розмір, тис. гол.	Кількість ферм	Розмір, тис. гол.	Кількість ферм	Розмір, тис. гол.	Кількість ферм	Розмір, тис. гол.	Кількість ферм	Розмір, тис. гол.
Вовновий	Асканійська тонкорунна	5	18							5	18
	Прекоз	2	2	4	8			3	5	9	15
	Мериноландшаф	1	1	2	3,5	2	2,5	2	2	7	9
М'ясний	Тексель	2	1	5	2,5	2	1			9	4,5
	Олібс	2	1	5	2,5	2	1			9	4,5
	Шароле	2	1	3	1,5	2	1			7	3,5
	Суфольк	1	0,5	3	1,5	4	2			8	4
	Бергшаф					1	0,5		2,5	6	3
Молодочний	Авассі	3	1,5							3	1,5
	Ассаф	3	1,5							3	1,5
	Лаконе	2	1	5	2,5			2	0,75	9	4,25
	Східнофрізька			2	1	4	2	2	0,75	8	3,75
Багатоплідний	Романівська	2	0,5	5	2,5	6	2			13	5
	Фінський ландрас	2	0,5	2	0,5	4	2			8	3
	Асканійська каракульська	10	2,5	5	2,5					15	27,5
Відгодівля	Відгодівельне поголів'я усіх порід	3	30	2	20			1	10	6	60
		3	75	1	25					4	100
		2	100							2	100
Всього		45	259,5	44	73,5	27	14	15	21	131	368

Джерело: Власні дослідження.

Ефективне використання цінного вітчизняного потенціалу створених генотипів асканійської селекції та світового генофонду спеціалізованих (м'ясного, молочного й багатоплідного) перспективних для України напрямів продуктивності, створення та організація запропонованої мережі високотехнологічних модулів племінних, товарних вівцеферм і відгодівельних майданчиків для всіх природно-кліматичних зон на основі розроблених новітніх технологічних рішень

виробництва, первинної обробки та поглибленої переробки м'яса, молока, вовни, зложена робота створених об'єднань товаровиробників забезпечить підвищення технологічної культури галузі, відновлення поголів'я овець до рівня 90-х років минулого століття (7,2 млн гол.), зростання виробництва в 3–5 рази баранини, овечого молока – в 6 разів (табл. 3, 4) та конкурентоспроможність на світовому ринку.

3. Основні показники розвитку вівчарства в усіх категоріях господарств України на 2012-2030 рр.

Показник	Рік				
	2013	2015	2020	2025	2030
Кількість поголів'я овець на початок року – всього, тис. гол.:	1073	1300	2150	3700	7200
з них вівцематок і ярок	731	897	1525	2700	5500
Вихід ягнят на 100 маток, гол.	75	80	90	100	110
Одержано приплоду ягнят, тис. гол.	548	718	1370	2700	6050
Реалізовано поголів'я на м'ясо, тис. гол.	21,1	508	1005	2000	4000
Виробництво: баранини, тис. т	12,9	24,7	35,5	70,5	158,5
вовни, т	3540	4290	7095	12580	25200
овечого молока тис. т	10,0	18,0	30,5	59,4	132,0

Джерело: Власні дослідження.

4. Прогнозовані виробничі та фінансові показники у галузі вівчарства на 2013 – 2030 рр.

Показники	Рік									
	1990		2013	2015	2020	2025	2030		2030 +- до 1990	
	Усього	Вартість, млн грн					Усього	Вартість, млн грн	Усього	млн грн
Кількість поголів'я овець на початок року, тис. гол.	8545	-	1073	1300	2150	3700	7200	-	-1345	
з них вівцематок, ярок ст. 1 року	3679	-	731	897	1525	2700	5500	-	82	
Вихід ягнят на 100 маток, гол.	91	-	75	80	90	100	110	-	19	
Усього приплоду ягнят, тис. гол.	3347	-	548	718	1370	6050	6050	-	2703	
Виробництво: вовни, т	29804	119,216*	3540	4290	7095	25200	25200	100,8*	-4604	-18,4
баранини, тис. т	45,8	1310*	21,1	24,7	35,3	158,5	158,5	3170*	112,7	1860
овечого молока, тис. т.	25,0	500*	10	18,0	30,5	132,0	132,0	2640*	107	2140

Джерело: Власні розрахунки.

* У цінах 2013 року.

Висновки. Стрімке нарощування племінного і товарного поголів'я овець, виробництва баранини та іншої продукції, підвищення експортного потенціалу вівчарства України можливо забезпечити за рахунок створення трьох типів вівчарських підприємств:

- Високотехнологічних вівцекомплексів і Модулів відгодівельних майданчиків на 10, 25, 35, 50 тис голів щорічно (на власних кормах) для виробництва високоякісної ягнятини й баранини.

- Реконструкції існуючих ферм та організації племінних і товарних вівцеферм на 1000 вівцематок комбінованого, молочного й багатоплідного напрямку продуктивності

- Створення високотехнологічних Модулів фермерських господарств на 250-500 вівцематок з поглибленою переробкою м'яса і молока у стилі Органік, за принципом «від ферми до маркета й споживача».

- Для стимулювання створення великотоварних вівчарських підприємств, відшкодовувати 50% капіталовкладень на будівниц-

тво, реконструкцію, придбання високотехнологічного обладнання для кормовиробництва, біотехнології відтворення, забою овець, машинного доїння і переробки овечого молока та ін., яке не виробляється в Україні.

- Розробити й запровадити, мінімум по 5 пілотних проектів, великих вівцеферм на 5-10 тис. гол. вівцематок та відгодівельних майданчиків на 10-25-50 тис. гол. в АР Крим, Одеській, Херсонській, Дніпропетровській, Закарпатській, Чернівецькій областях.

- Із боку держави забезпечити стимулюючу інноваційну й інвестиційну політику для бажаючих підприємців і фермерів розвивати вівчарство та козівництво на прикладі Німецько-Українського фонду як неприбуткової організації, створеної для підтримки й розвитку малого і середнього підприємництва в Україні (Постанова КМУ № 628 від 19.04.1999 року).

- Сприяти у виділенні сільськогосподарських угідь, земельних ділянок під пасовища та сіножаті фермерам і сільськогосподарсь-

ким обслуговуючим кооперативам для формування відповідної кормової бази з урахуванням щорічного нарощування поголів'я овець до рівня хоча б 90-х років (10 млн гол.).

- Сприяти ввезенню в Україну живих овець та кіз, сперми й ембріонів високої генетичної цінності зарубіжної селекції перспективних спеціалізованих напрямів продуктивності (м'ясного, молочного та багатоплідного). Відшкодовувати 50% вартості імпортованого високоцінного генетичного матеріалу зарубіжної селекції згідно із Законом України «Про племінну справу у тваринництві», програмою селекції у тваринництві й птахівництві та іншими механізмами державної підтримки галузі.

- Стимулювати експорт племінних овець вітчизняної селекції та м'ясного поголів'я, відмінити вивізне мито й переглянути індикативні ціни на експорт племінних овець (нині 1100 дол. США за одну гол., податок 25% = 2000 грн. Розпорядження КМУ № 570-Р від 25.07.2007 р.). Плюс ще 2000 грн за діагностичні дослідження однієї племінної вівці для одержання дозволу на вивіз (наказ Мінагрополітики № 96 від 26.03.2013 р.), всього 4000 грн з експорту однієї племінної вівці, що дорівнює майже 100 грн за 1 кг живої маси. А Україна могла б знову стати постійним експортером племінних овець асканійської м'ясо-вовнової, асканійської каракульської та асканійської тонкорунної порід овець замість втрачених ринків експорту до колишніх країн РЕВ (Угорщини, Чеської Республіки, Болгарії й ін.).

- Відновити перевірену систему державних дотацій на утримання та приріст вівцематок і ярок старших року в розмірі

300 грн за гол. та по 3 грн за 1 кг живої маси забитих у м'ясопереробних підприємствах.

- Розробити інноваційні пілотні проекти, механізми фінансової підтримки, мікрокредитування малих сімейних ферм і фермерських господарств на 50-500 гол. вівцематок для усіх природно-кліматичних зон України.

- Сприяти створенню та функціонуванню сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, першочерговому виділенню земель під кормову базу й відшкодувати 100 % вартості насіння багаторічних трав для корінного поліпшення громадських пасовищ для овець.

Упродовж останніх 20 років баланс торгівлі бараниною в Азії є позитивним на користь імпорту 250 тис. т, але Європа також щорічно імпортує близько 450 тис. т баранини і має + 225 тис. т по торговельному балансу на користь імпорту. За останні 10 років стрімко нарощує імпорт баранини й Росія за цінами, вищими ніж в Європі та Азії.

Враховуючи позитивний торговельний баланс (+500 тис. т) на користь імпорту в Європі й Азії, фінансові можливості країн-лідерів імпорту та обмежені їхні земельні й кормові ресурси для виробництва цієї продукції, саме нині Україна має всі передумови і шанси для формування експортного потенціалу баранини (5-10 млн гол. = 100-200 тис. т у забійній масі = 0,5-1 млрд дол. США), чим треба скористатися.

Список використаних джерел

1. Данкверт С.А. Овцеводство стран мира / С.А. Данкверт, А.М. Холметов, О.Ю. Осадчая. – М.: ГНУ ВИЖ Россельхозакадемии, 2010. – 508 с.
2. Месель-Веселяк В.Я. Поголів'я і виробництво продукції тваринництва в Україні / В.Я. Месель-Веселяк, О.Ю. Грищенко. – К.: ННЦ ІАЕ, 2013. – 146 с.
3. Ібатуллін І.І. Механізми реалізації та напрями розвитку галузей молочного скотарства і свинарства України на перспективу до 2015 року: [навч. видання] / І.І. Ібатуллін, В.А. Марченко, В.В. Бовсуновський, А.А. Гетья. – Х.: Елтон-2, 2013. – 160 с.
4. Монографія України: [моногр.] / В.М. Іовенко, П.П. Польська, О.Г. Антоненко та ін. – К.: Аграрна наука. – 2006. – 612 с.
5. Мороз В.А. Овцеводство и козоводство / В.А. Мороз – Ставрополь. Ставропольское кн. изд-во – 2002. – С. 256.
6. Програма розвитку галузі вівчарства України на 2012-2020 рр. / відпов. за вип. Ю.В. Вдовиченко. – Нова Каховка: «Пиел», 2013. – 62 с.
7. Трофименко О.Л. Розвиток генетики в Україні / О.Л. Трофименко, В.О. Пабат, Д.Т. Віннічук. – К.: «Техніка», 2008. – 16 с.

8. Туринський В.М. Технологія виробництва овечих сирів в колективних і фермерських господарствах / В.М. Туринський, О.Д. Горлова, Є.П. Тимофієв. – К.: БМТ, – 2000. – 136 с.
9. М'ясо-молочне вівчарство: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / В.М. Туринський, І.І. Антонік, Г.П. Бондаренко, В.І. Похил. – К.: Грамота, 2010. – 440 с.
10. Пабат В.А. Животноводство: сырьевая база и продовольственная безопасность Украины / В.А. Пабат // Молочная промышленность Украины. – 2003. – № 5. – С. 30-35.
11. Штомпель М.В. Технологія виробництва продукції вівчарства: навч. вид. [для студ. вищ. навч. закл.] / М.В. Штомпель, Б.О. Вовченко. – К.: Вища освіта, 2005. – 344 с.
12. Marceau J. Budorcas taxicolor / J. Marceau // Animal Diversity Web. – 2008.
[http://animaldiversity.ummz.umich.edu/site/accounts/information/Budorcas taxicolor. html](http://animaldiversity.ummz.umich.edu/site/accounts/information/Budorcas%20taxicolor.html).
13. Mason I.L. Evolution of domesticated animals / I.L. Mason // Longman Group Limited, Essex, 1984.
14. Mason I.L. A World Dictionary of Livestock breeds, types and varieties // C. A. B. International, UK, 1988.
15. Minelli A. The Great Book of Animals / A. Minelli, M. Minelli. – Philadelphia, Courage Books, 1977.
16. New Zealand sheep breeds. URL: <http://www.teara.govt.nz/en/sheep-farming/6>
17. Sheep production handbook /American Sheep Industry Association, Inc. – 2002 Edition, Vol. 7. – 1060 p.
18. The State of the World's Animal Genetic Resources for Food and Agriculture. Edited by Barbara Rischkowsky and Dafydd Pilling //FAO, Rome, 2007. – 511 p.

Стаття надійшла до редакції 30.01.2014 р.

* * *

Новини АПК

Вітчизняні аграрії почали посівну кампанію

«Українські аграрії розпочали посівну кампанію вчасно і вона буде проведена в оптимальні терміни», – наголосив Міністр аграрної політики та продовольства України Ігор Швайка.

Він повідомив, що станом на 1 березня в Україні вже розпочалася посівна кампанія. Ярі зернові культури сіють у Запорізькій, Херсонській та Миколаївській областях та АР Крим. В інших південних областях початок посівної очікується найближчими днями. На сьогодні підприємства АПК повністю забезпечені насінням ярих зернових культур, у тому числі кукурудзи, а також технічних культур, зокрема сої, ріпаку та соняшнику. Весняно-польові роботи знаходяться під постійним контролем Міністерства, а аграрії забезпечуються всім необхідним.

Міністр повідомив, що за прогнозними даними посівна площа ярих сільськогосподарських культур у всіх категоріях господарств під урожай 2014 року очікується на рівні 19,2 млн га. Він також поінформував, що в результаті обстеження посівів озимих зернових культур було з'ясовано, що із посіяних 7,8 млн га в доброму та задовільному стані знаходяться 93%.

Довідково. Посів ранніх ярих зернових культур проведений на площі 25,1 тис. га, в тому числі в АР Крим – 23,5 тис. га, Запорізькій – 0,6, Херсонській – 0,5 та Миколаївській областях – 0,5 тис. га. Для проведення комплексу весняно-польових робіт передбачено використати 1066 тис. т поживних речовин мінеральних добрив. За результатами відрощування монолітів і зразків рослин, відібраних науковими установами після сильних морозів на початку лютого, на переважній частині площ озимі зернові культури зберегли свою життєздатність на 90-100%.

Прес-служба Мінагрополітики України